PETRE I. GHIAȚĂ

OAMENI ȘI FAPTE

OAMENI ŞI FAPTE

OAMENI
ŞI FAPTE
a apărut în Editura „IDEIA"
în luna Martie 1938

PETRE GHIAŢĂ

OAMENI ŞI FAPTE

„IDEIA" BUCUREŞTI, ARTEI 10

DIN ACEASTA CARTE S'AU TRAS ŞI PUS IN VÂNZARE, PE LÂNGĂ EDIŢIA OBIŞNUITĂ, 100 EXEMPLARE DE LUX, NUMEROTATE dela 1—100, PURTÂND SEMNATURA AUTORULUI

Volumul de faţă cuprinde conturarea personalităţii unora din figurile proeminente ale vieţii noastre publice, aşa cum s'au desprins din activitatea lor; în lumina însuşirilor personale şi a faptelor, cristalizate în domeniul politico-social de afirmarea acestor însuşiri, am încercat să desprindem trăsăturile lor caracteristice, spre a-i înfăţişa cât mai aproape de făptura lor reală.

Ne-am străduit, să păstrăm în judecarea împrejurărilor, a faptelor şi a oamenilor, criteriul unei stricte obiectivităţi.

Nădăjduim, că am izbutit. Cititorul va urmări în paginile lucrării noastre variatele aspecte ale unui fragment din istoria politică şi socială a societăţii româneşti din perioada cuprinsă între 1910—1933.

Evenimentele acestei perioade se desfăşoară în forma lor vie, în funcţiune de oamenii care le-au interpretat, le-au dat expresie în diverse formule şi, uneori, le-au dominat prin cugetarea şi fapta lor.

TAKE IONESCU

S'a născut la 1858, în orașul Ploești; origina sa familiară este de o modestie, care echivalează anonimatul.

După ce își termină studiile, Take Ionescu începe cariera politică foarte tânăr, având o irezistibilă înclinație pentru viața publică. In epoca când a debutat politicește — la 26 de ani a fost deputat — viața noastră politică era dominată de două partide: conservatorii și liberalii.

Cei dintâi reprezentau clasa boerească cu tradițiile ei, cristalizate din încrucișările cele mai diverse de sânge și obiceiuri, având ca suport economic latifundiile agricole.

Liberalii înfățișau tendința de democratizare a vieții publice, încercând să aclimatizeze concepțiile liberale, împrumutate din occident, manifestărilor românești în toate domeniile; suportul lor economic îl formau nouile instituții bancare și economice pe cale de tot mai solidă închegare.

măşiilor din vremea sa, unul din primele exemplare, care, ţâşnite din anonimat, şi-au creiat singure, cu mijloace proprii, un nume, dându-i celebritate numai prin strădanie, talent şi înscriindu-l pentru totdeauna în istoria politică a României contimporane.

Take Ionescu s'a stins printr'un accident stupid, în anul 1922, în vârstă de 64 de ani. Prietenii care i-au supravieţuit îl poartă în suflet şi azi.

ALEXANDRU MARGHILOMAN

Işi trage obârşia dintr'o veche familie de origină greacă, posesoare a numeroase latifundii în diverse judeţe ale ţării.

Educaţia şi instrucţia, tânărul Alexandru Marghiloman şi le-a desăvârşit în Franţa.

A debutat în politică, înscriindu-se în partidul conservator, care îngloba pe mai toţi marii proprietari de pământ.

Inainte de a se afirma ca om politic, Marghiloman avea deja o anumită celebritate în cercurile bucureştene, care frecventau hipodromul; din tinereţe şi până în clipa morţii, el a fost stăpânit de o mare şi constantă pasiune: caii de curse. De altfel şi I. G. Duca a avut o pronunţată predilecţie pentru sportul aristocratic al alergărilor de cai.

Pentru Alexandru Marghiloman însă, preţuirea acestui sport devenise o problemă, care îl preocupa cotidian; încât, fără exagerare s'a spus, că

se simțea mult mai bine ca președinte al jocheyclubului decât ca șef de partid.

A ajuns, destul de tânăr, ministru,—deținând diverse portofolii în periodicele guverne, formate de partidul conservator.

Ca orator de tribună, Alexandru Marghiloman s'a relevat nu printr'un talent excepțional, ci printr'un gen de expunere, care realiza o eleganță de ținută și stil neîntrecute în desbaterile noastre parlamentare; avea replica promptă și ascuțită.

Ii lipsea însă cultura solidă, ignora o mulțime de cunoștințe curente, tratând interesant, dar superficial, problemele politice care l-au reținut. Dobândise totuși repede, o bogată experiență politică și parlamentară, care i-a îngăduit să acopere cu succes, lipsurile pregătirii sale intelectuale.

O inteligență scânteietoare, spiritual, ironic, stăpân desăvârșit pe mijloacele lui, — toate aceste însușiri i-au dat putința să joace un rol de prim ordin în partidul conservator și în politica românească. Avea un farmec deosebit în vorbă, pronunțând anumite expresiuni cu un ușor accent strein, creind o atmosferă de comuniune sufletească între el și auditorul care îl asculta.

Adversar hotărît al principiilor și tendințelor democratice, Marghiloman a rămas, până la sfârșitul vieții sale, neclintit adept al formei de conducere aristocratică și tradițională, specifică conservatorilor.

A fost, dealtfel, ultimul șef al partidului conservator. După moartea lui, partidul, care a avut o glorioasă existență de 50 ani, s'a risipit.

In timpul neutralității, s'a despărțit de o parte din prieteni, rupând partidul conservator în două

pe tema atitudinii României în conflictul european. Marghiloman era germanofil; alţi conservatori, în frunte cu Lahovary şi Filipescu, militau pentru alianţa noastră şi intervenţia în războiu alături de Franţa şi Anglia.

Ramura care l-a urmat, împărtăşindu-i soarta, a mai guvernat, impusă de împrejurări, alcătuind la Iaşi, în 1917, o formaţiune ministerială, prezidată de Marghiloman; venind după înfrângerea noastră şi încheierea păcii separate cu Germania, guvernul Marghiloman a avut sarcina să atenueze unele asperităţi cu duşmanul vremelnic, învingător. In această grea situaţie, Alexandru Marghiloman a dovedit dragoste de ţară, tact desăvârşit şi — presimţind izbânda franco-engleză, — o abilitate, recunoscută ulterior şi de Germani, în a temporiza şi amâna demobilizarea forţelor noastre, concentrate în Moldova.

După izbânda noastră deplină, prin alungarea duşmanilor din ţară şi întregirea teritorială, în entuziasmul delirant al acelei epoci, „germanofilul" Marghiloman a fost acuzat de trădare şi designat de detractorii săi, vindictei publice, ca vândut nemţilor. Alegerile generale, prezidate de guvernul Văitoianu, în 1919, au îngăduit şefului conservatorilor şi câtorva din prietenii lui, să pătrundă în Cameră. In parlamentul dela Ateneu, cel dintâi al României întregite, Alexandru Marghiloman a avut prilejul să rostească un mare discurs politic, justificându-şi politica şi atitudinea din vremea neutralităţii, punând în adevărată lumină guvernarea sa de câteva luni, din Moldova.

In timpul cuvântării, cineva i-a strigat tunător:

— Eşti un trădător şi nu putem asculta trădătorii!

— Trădătorul n'a traficat cu permise de export pentru Germania, în vremea neutralității! a replicat, în tăcerea și uluiala generală, Alexandru Marghiloman.

Spre surprinderea tuturora, şeful conservatorilor a impresionat adunarea, risipind acuzațiunile ce i s'au adus, reducând la tăcere pe mulți din adversarii săi înverşunaţi.

A fost un mare succes de tribună.

Ultimul în cariera politică a lui Alexandru Marghiloman: *le chant du cygne..,*

IONEL BRĂTIANU

Figură de voevod, aclimatizat atmosferei moderne, sortit să comande şi să domine, fiul cel mai mare al lui Ion C. Brătianu a acoperit, cu personalitatea sa, două decenii în viaţa noastră publică (1907—1927).

In această epocă, tot ce s'a făurit structural în societatea românească în domeniul politic, economic, social, cultural, etc. poartă pecetea personalităţii lui; *a făcut*—cum se spune—*istoria epocii contemporane* a neamului său.

Molatec în atitudini şi gesturi, aproape dezarticulat în mişcări, ochii mari, blânzi, superbi, crenele în care — aveai impresia — că se reflectau visuri de adolescent; încruntarea privirii impresiona prin expresia hotărîrii.

Iubea cadrul şi peisagiul rustic, îi plăceau animalele şi îl interesa viaţa şi obiceiurile lor.

Il pasiona istoria popoarelor şi se adâncea — în orele de răgaz dela conacul său Florica — în

studiul dramei fiecărui popor; descifra controversele, reţinea erorile şi consecinţele lor ca un memento pentru propria lui carieră politică. Anii îndelungaţi de studii îi dăduseră un bagaj de erudiţie excepţională, în domeniul istoric; se delecta trecând în revistă fapte, evenimente, în diverse epoci, caracterizând oamenii iluştri ai vremii respective, — şi conchidea făcând observaţiuni de o ascuţime care uimea interlocutorii.

Povestea evoluţiei neamului nostru o cunoştea până în cele mai neînsemnate amănunte; oameni şi fapte din trecutul românesc, le avea limpezi, în permanenţă, în pragul conştiinţei, ca material viu pentru formularea judecăţilor sale.

Il pasiona tinereţea, căuta tovărăşia ei; o preţuia însă mai mult estetic, sentimental, ca un reconfortant al anilor ce începuseră să-l copleşească. A fost — cu toată prestanţa rece, orgolioasă — un incorigibil sentimental. Efuziunea de tinereţe l-a stăpânit toată viaţa. Biograful care s'ar strădui să-i redacteze viaţa romanţată ar avea la îndemână un bogat material.

Ingăduitor, nu cunoştea simţămintele inferioare ale răzbunării sau pizmei. Hotărît însă şi necruţător, când socotea că aşa cer interesele ţării.

Mărturisea el însuş: „Nu cunosc rigiditate în niciunul din domeniile vieţii, înţeleg şi îmi explic multe din faptele şi slăbiciunile omeneşti şi de aceea le privesc cu îngăduinţă. Nu-mi repugnă unele compromisuri şi tranzacţii şi n'am evitat să le practic, când le-am socotit utile.

Dar sunt câteva principii de viaţă ale unui popor, asupra cărora n'am tranzacţionat şi nu voiu admite

compromisul niciodată, cu riscul de a merge la zid!"

In sine, viaţa, cea socială în deosebi, este un continuu proces de echilibru, rezultat firesc din combinaţii, din mlădieri şi concesiuni. Ionel Brătianu înţelesese dinamica vieţii în tot complexul ei, însă n'a pierdut un moment, din jocul său de echilibrare a situaţiilor, principiile imuabile care fundamentează existenţa unui popor.

Şef de partid prin *„lovitură de stat"*, înlăturând pe Dimitrie Sturdza, care se încăpăţâna să păstreze o demnitate, deşi fusese depăşit de multă vreme de răspunderile ei.

Inscăunat şef, a făcut apel la tinerimea generoasă — grupul teoreticienilor socialişti — în frunte cu Vasile Morţun, I. Nădejde, Al. Radovici şi alţii, să vină în partid, folosindu-i apoi, pe toţi, în acţiunea lui de guvernare.

A trecut rând pe rând în umbră elementele — chiar valoroase — ale vechiului stat-major al partidului, ca să-şi creeze un nou stat de aghiotanţi, purtând pecetea personalităţii lui; a făurit — trăsătură decisivă a şefului înnăscut—pleiada demnitarilor, însemnaţi de girul său.

Autoritar şi distant, deşi de o fermecătoare amabilitate, când se ivea — rarisim — prilejul să-l apropii.

N'avea înclinaţie pentru viaţa parlamentară, nu-l ispitea mirajul tribunei deşi, oridecâteori s'a ridicat să vorbească, a stăpânit auditoriul.

N'avea talent oratoric; vorbea totuşi cursiv, iar discursurile sale excelau printr'o cugetare adâncă, expunere sistematică a ideilor, aveau o formă elegantă, literară uneori.

Nu i-a plăcut niciodată să vorbească oricum și oriunde; cuvântările sale, scurte şi formulate geometric, constituiau sau o sinteză asupra unei activități încheiate sau anunțau lapidar, seria faptelor, ce urmau să se împlinească.

Nu l-a pasionat contactul cu masele populare; democrat prin tradiție şi concepție, — spiritualmente însă, — Ionel Brătianu n'a avut chemare pentru politica de agitație și luptă în masele populare.

Predilecția lui organică era pentru politica de manevră, abilitatea savantă de culisă, pentru regisura de mare anvergură; în acest domeniu atinsese virtuozitatea.

Socotea „partidul" un simplu instrument, fără importanță decisivă în combinațiile sale. Avea nevoie de partid ca *element expresiv* în regimul democratic; dar, atât!

Organizarea la teren, regenerarea cadrelor și adaptarea lor treptată transformărilor intervenite în viața politică, acțiunea pentru captarea maselor, etc., erau probleme care nu-l rețineau prea mult și nu le acorda o importanță deosebită, întrucât își da seama, că marea sa personalitate, autoritatea neștirbită și nedesmințita lui abilitate suplineau cu prisosință lipsurile numeroase ale partidului.

De aceea, ca forță politică, partidul liberal, pe vremea lui Ionel Brătianu, constituia o interesantă dar simplă carcasă întinsă în întreaga țară, fără un conținut de elan, de aderențe solide în mase, de vibrație politică.

Ceeace însuflețea *carcasa* partidului, isvora numai din prestigiul șefului, un prestigiu imens,

uluitor, consolidat şi cristalizat granitic dintr'o neîntreruptă serie de succese.

Ionel Brătianu nu cunoscuse înfrângerea în viaţa politică internă şi câştigase războiul de întregire naţională.

Un asemenea om se desprinsese din rândurile oamenilor normali, din linia obişnuită; chiar adversarii săi politici foloseau forma superlativă când îl vizau, iar unul din prinţii bisericii l-a numit *omul providenţial*.

Cert este că Ionel Brătianu, din 1914 până în 1927, când l-a surprins moartea, a păşit numai pe linia istorică, pe creştetul de destin al neamului nostru.

Poporul românesc credea în el, vedea aievea, împletindu-se soarta sa cu soarta lui sub lumina călăuzitoare a aceleiaş stele, aducătoare de noroc.

— „Ştie Ionel Brătianu ce face, gândeşte şi lucrează el pentru noi toţi", acesta era leit-motivul care risipea toate îngrijorările în momente grele; şi sub vraja încrederii totale în el, liniştea revenia în suflete.

In vremea de grele încercări a războiului nostru, Ionel Brătianu a avut prilejul să-şi verifice definitiv resursele uriaşei sale personalităţi. El a găsit în el însuşi tăria să trăiască epopeea războiului, fără să slăbească o clipă în convingerea biruinţii finale.

Au fost momente, în tragica noastră existenţă din Moldova, când *numai el credea* în victorie.

Hărţuit în Cameră, la Iaşi, în acea epocă de suferinţă şi cumplite îndoeli, de întrebările pesimiste ale propriilor săi partizani, el a dat un răspuns lapidar: — *„dacă destinul nostru va putea fi*

abătut din drumul izbânzii, accept să fiu ucis cu pietre!"

Cuvintele se rostogoleau ca bucăți de foc, rupte din sufletul incandescent al unui iluminat.

Mulți dintre colaboratorii săi apropiați, în zilele de restriște, care au urmat înfrângerii din partea întâia a războiului, — îl socoteau pierdut pe Ionel Brătianu și deplângeau, în distrugerea carierei acestuia, sfărâmarea propriei lor cariere. Unii dintre acești *„eroi de carton"* au figurat însă și după victorie în guvernele, prezidate de Ionel Brătianu.

Cea mai proeminentă dintre marile lui însușiri, era însă puterea de *a intui* desfășurarea evenimentelor politice și sensul exact al evoluției lor. Când în 1913, el lansează programul reformelor economico-sociale și politice — împroprietărirea țăranilor și votul obștesc — actul era socotit revoluționar; în fond constituia o certă anticipație a nevoilor reale, care începuseră să clocotească în adâncul societății românești. El, cel dintâiu, sesizase aceste nevoi.

Dând expresie unor tendințe conținute în însăși ființa neamului, Ionel Brătianu preîntâmpina explozia lor violentă, care s'ar fi produs, cu siguranță, într'un moment critic al organizației noastre de stat. Și momentul de criză l-au adus încercările dureroase ale războiului. Revolta și răsturnarea socială nu s'au produs însă atunci, întrucât reformele anunțate de Ionel Brătianu făceau una cu izbânda războiului.

Legând sufletește țăranul de brazda, pe care devenea stăpân,—și de făptura statului, prin dreptul

său de vot, — Ionel Brătianu a închegat spiritualmente un popor întreg, dându-i forţa să reziste valului revoluţiei ruseşti, iscat în preajma sa şi să îndure cu nădejde întunecatele zile ale înfrângerii.

Geniul său intuiţionist a făcut din popor, ţară şi Rege, un singur *tot* ca suflet şi simţire, în epoca de răscruce a neamului.

Mulţi accentuiază şi relevă *norocul* pe care l-a avut în cariera sa, Ionel Brătianu; dacă credinţa nesdruncinată într'un ţel şi ascuţimea de cuget în a desluşi drumul cel adevărat în desvoltarea unui neam, înseamnă *noroc,* — atunci, fără îndoială, că Ionel Brătianu a fost fiul norocului nedesminţit!

In nenumărate împrejurări, el s'a găsit în faţa unor stări potrivnice, care păreau că-l doboară, afundându-l în genunea pierzaniei. De tot atâtea ori, el a ştiut să descurce iţele vrăjmaşe, găsind soluţia cea mai adecuată şi deschizându-şi cale înainte, către orizonturile limpezi ale istoriei reale a neamului său.

A cunoscut, ca şi fratele său Vintilă, adversităţi, care n'au dezarmat decât în marginea mormântului. Atotputernicia sa a prilejuit — cum era şi firesc — reacţiuni, unele de o violenţă fără seamăn, împotriva acţiunii lui politice.

A fost batjocorit.

A fost calomniat.

A răspuns foarte rar atacurilor. Era stăpân pe mijloacele sale, îşi urmărea cu preciziune matematică jocul politic, ştia unde ajunge şi atinsese întotdeauna ţinta fără greş; nu-l interesa deci duelul oratoric sau polemica scrisă. Când răspun-

surile erau, câteodată, absolut necesare, încredința această sarcină colaboratorilor săi mai tineri.

El pășea cu mers măsurat, după rigla faptelor împlinite, care se înscriu deadreptul în istoria unui popor.

A fost iubit Ionel Brătianu?

Greu de răspuns.

A avut, e sigur, admirația colaboratorilor.

A inspirat însă tuturora, teamă.

A murit la timp, în 1927, când ajunsese pe culmea gloriei și puterii sale politice. Accidentul morții lui — o inflamație a amigdalelor cu complicație septicemică — a intervenit, când încheiase ciclul unei activități creiatoare de proporții istorice.

VINTILĂ BRĂTIANU

S'a născut în anul 1866; era al treilea fiu al lui Ion Brătianu, ctitorul României moderne.

Descendent al unei familii care a ilustrat viaţa publică românească, Vintilă Brătianu era mândru de numele său, străduindu-se să-şi cinstească obârşia şi să menţină prestigiul numelui ce purta, prin eforturi cristalizate într'o serie continuă de fapte în interesul obştesc.

Mergea aplecat, lăsând impresia că duce o grea povară pe umerii săi, fiind conştient de rolul, căruia fusese destinat prin tradiţia ascendenţei şi prin locul ce ocupa în ierarhia partidului liberal.

A debutat în viaţa politică, ca ajutor de primar la Capitală, deputat şi apoi primar al Bucureştiului. Puterea sa de muncă, minuţiozitatea conducerii municipale, spiritul de economie şi onestitatea în mânuirea bunului public, au făcut „epocă" în acea vreme.

Deşi „brătian”, având rol hotărâtor în viaţa de partid, Vintilă Brătianu n'a fost ministru decât foarte târziu, în timpul războiului, la departamentul munițiilor, când trecuse de 51 ani.

Ca să împlinească cu succes sarcina de conducător ministerial, Vintilă Brătianu a socotit că trebuie să treacă prin toată filiera administrativă, spre a cunoaşte în detaliu funcţionarea organismului de Stat, dobândind experienţa necesară. Regreta mereu că împrejurările nu-i îngăduiseră să fi ocupat în tinereţe şi postul de prefect de judeţ.

Modest şi timid, ducând o viaţă de ascet, fugind de sgomotul mulţimii, de aplauze, dar dându-şi seama, că partidul liberal nu mai putea, după moartea lui Ionel Brătianu, să joace rol de primordin în viaţa ţării, dacă nu-şi reface structura şi nu-şi câştigă aderenţe reale în masele populare.

Dârz, hotărît, om de convingeri tari, cum puţini s'au afirmat în viaţa noastră politică. Odată pornit pe un drum, nimic nu-l mai putea abate. Nu-l înfricoşa nici o adversitate; avea curajul faptelor sale şi nu cunoştea ezitarea, când în joc erau interesele, socotite de el, fundamentale pentru ţară.

Prin activitatea sa în domeniul economic şi politic, întruchipase figură de mucenic, stăpânit de gândul aşezării şi desvoltării neamului nostru pe temeiurile lui naţionale şi prin propriile lui forţe. Formula *„prin noi înşine”*, lansată de el ca deviză a acţiunii partidului liberal, conţinea o excepţională putere dinamică, întrucât era expresia convingerilor unui om, care nu se desminţise niciodată în acţiunea şi creiaţia sa politică.

Nu preţuia prea mult oamenii de talent, fiindcă

punea înaintea tuturor însuşirilor munca încordată, persistentă până la îndărătnicie; talentul îl socotea superflu şi nu întotdeauna util în opera de înfăptuiri temeinice.

Vorbea greoi, lipsit de eleganţă şi fără simţ gramatical; discursurile sale impresionau totuşi prin autoritatea neştirbită a celui ce le rostea: ele exprimau credinţele adânci şi limpezi ale unui om sincer care, cu fanatism, credea în calităţile neamului său şi destinul melior al românsimului. Vorbea ca un inspirat, desprins de actualitatea mediocră, prin glasul lui tunau şi fulgerau — aveai impresia — durerile şi năzuinţele de îndreptare şi propăşire ale unui neam întreg.

In lumea noastră politică, Vintilă Brătianu realiza „tipul" impecabil al unui naţionalist intransigent, care îşi desfăşura activitatea publică pe planul unei etici de un puritanism fără pereche: nu admitea nici un fel de tranzacţii, detesta compromisul sub toate formele şi nu înţelegea torsul pânzei de păianjen al abilităţilor, necesare totuşi, în domeniul politic.

Prin acţiunea lui, desfăşurată pe o linie care n'a tolerat niciun zig-zag, el a creiat, prin tenacitate şi pricepere, structura economică, naţională, a României contimporane.

Deşi intransigent, era totuşi bun sufleteşte, de o curăţenie aşijderea unui adolescent; se apropia cu greu de oameni dar, odată câştigat sufleteşte, preţuia prietenia cu o delicateţe şi într'un grad neobişnuit în viaţa politică.

Nu-şi cruţa în nici o formă adversarii; nici el însă n'a fost cruţat. Dealtfel, pentru el, lumea po-

litică se împărțea în două: prieteni politici și adversari. N'a cunoscut nuanțe intermediare între aceste două categorii și n'a practicat niciodată măsura medie.

Deaceia, n'a fost om politic, în afară doar de Alexandru Constantinescu, mai atacat cu furie, fără milă, în viața noastră publică, ca Vintilă Brătianu Toate atacurile însă, nu l-au putut intimida sau clinti cu o iotă din drumul său.

N'a uitat niciodată pe cei ce l-au trădat sau înșelat în credințele sale.

Ura cu pasiune, iubea cu pasiune. Trăsătură caracteristică tuturor oamenilor, care pun pecetea fanatismului pe acțiunea și convingerile lor.

Ca șef de partid, în cei doi ani și câteva luni, care s'au scurs dela dispariția lui Ionel Brătianu până la propria sa moarte, Vintilă Brătianu a purces la reorganizarea partidului; el înțelesese că, atâta timp cât trăise fratele său mai mare, partidul liberal fusese o simplă ficțiune, împlinind numai formal rostul, pe care jocul democratic al ființării unor partide îl cerea lui Ionel Brătianu, cadrul constituțional făurit tot de el.

In fond, Ionel Brătianu suplinea cu personalitatea sa uriașă și prestigiul personal de proporții istorice, — și existența și funcțiunea politică a partidului.

Dispărând Ionel Brătianu, partidul rămânea fără suport în opinia publică, fiind nevoit să lupte cu adversitatea unei opoziții puternice, cu mare rezonanță în masele populare; în asemenea condițiuni, partidul liberal, sau se adapta nouei situații sau renunța la orice rol în configurația forțelor politice.

Vintilă Brătianu a înțeles momentul politic, a procedat fără zăbavă la opera de adaptare, astfel că, partidul liberal a început, însfârșit, să prindă ființă în realitatea politică a maselor populare.

Eforturile în acest sens n'au cunoscut istovire sub îndemnarea metodică și tenace a lui Vintilă Brătianu și I. G. Duca.

Eforturile n'au fost zadarnice, dar Vintilă Brătianu nu s'a putut bucura, realmente, de efectul lor.

A murit singur, izolat, așa cum trăise toată viața, cu gândurile lui, cu îndurerările lui, niciodată dezarmat în fața greutăților, întrucât era convins, că împlinește — prin truda sa — un rost istoric în destinul neamului.

A murit împăcat cu sine, dar îngrijorat de țară și partid; s'a stins liniștit, fără suferință și sbucium, în ograda moșiei sale dela Mihăești-Vâlcea, pe culmea unui deal, unde l-a atins aripa morții.

A trăit viața publică cu nimb eroic, a trecut dincolo în lumea drepților, senin, ca și sufletul său de adolescent.

I. G. DUCA

S'a născut în anul 1879; pentru detractorii săi, care i-au atribuit o origină străină, restabilim adevărul, relevând obârșia sa dintr'o veche familie răzăşească, din jud. Tutova.

I. G. Duca a realizat cea mai uimitoare carieră, în viaţa politică românească; uimitoare și prin precizia și iuţeala ascensiunii și prin tragicul ei final.

Duca *purta un nume:* era fiul fostului director al Căilor Ferate şi fost rector al Şcoalei Politehnice; un om care stătuse departe de frământările vieții politice. Fără avere, — muncitor şi talentat însă, — I. G. Duca a păşit în politică împins de o neînvinsă pornire lăuntrică. Fusese puţin timp magistrat, intrase apoi în mişcarea bancară și cooperatistă, pornită sub îndrumarea lui Spiru-Haret, urmărind să ridice economia ţărănească. In această mișcare se relevă repede și ajunge director general al Casei Centrale, devenind astfel, alături de Haret,

animatorul și conducătorul ei.

Candidând la alegerile generale din acea vreme, demisionează din postul de director și intră în Cameră la vârsta de 28 ani; acolo, s'a remarcat printr'un discurs magistral, rostit împotriva guvernului conservator, atrăgându-și o replică usturătoare și nedreaptă din partea lui P. P. Carp; dar, tocmai intervenția pătimașă a lui Carp, dovedea că I. G. Duca repurtase un real succes de tribună.

Un singur om s'a bucurat sincer de izbânda tânărului debutant; acesta a fost Take Ionescu, care, felicitându-l, a adăogat cu oarecare melancolie:

— Tinere, să dea Dumnezeu, să ai mai puțini pizmuitori și mai mult noroc decât mine!

Și, în bună parte, urarea aceasta s'a împlinit. I. G. Duca a ajuns ministru al Instrucțiunii Publice la 34 ani, în cabinetul din 1914, prezidat de Ionel Brătianu. Venea în fruntea acelui departament după ministeriatul glorios al lui Spiru Haret, care se stinsese în 1912.

De atunci cariera sa politică în linia ei ascendentă n'a mai cunoscut nici o oprelişte. A trecut în timpul diverselor guvernări liberale pe la toate departamentele importante.

Oratorul

Oratoria lui I. G. Duca avea o notă de originalitate, care l-a clasat dela început în rândul marilor debateri parlamentari.

Un glas metalic, mediu ca tonalitate, fără o prea mare gamă de inflexiuni; fraza scurtă, precisă, lipsită de înflorituri, chiar atunci când utiliza — mai ales în întruniri publice — expresiuni bombastice.

„Atou"-ul său de oratorie îl constituia însă memoria prodigioasă a faptelor, a oamenilor şi datelor; aceasta îi îngăduia să dea întotdeauna replica promptă, tăioasă, elegantă însă.

Datorită acestei însuşiri n'a putut fi niciodată înfrânt sau derutat în lupta parlamentară; evita ca nimeni altul digresiunile, care slăbesc atenţia auditorului şi teoriile savante, care plictisesc. Discursurile sale conţineau esenţialul unei probleme, din linia strictă a căreia nu-l putea abate nici o întrerupere, nici o adversitate.

Gestul larg, fără exagerări teatrale; debitul verbal, lipsit de tumultuozitate, curgea ritmic, într'o cadenţă aproape artistică. Dominându-se în permanenţă şi controlându-şi neîntrerupt cugetarea şi exprimarea ei verbală, rare ori l-am văzut pe I. G. Duca utilizând accente pătimaşe în cuvântările lui.

Avea darul de a portretiza oamenii şi situaţiile, cum n'a avut nici unul din oratorii noştri, nici înainte nici după el. Caracterizările sale, în scris sau la tribună, au rămas unice prin forma clasică şi veridicul lor. Sesiza perspicace şi rapid defectele şi însuşirile adversarilor sau prietenilor şi „flera" cu exactitate, în tot complexul ei, conjunctura politică a momentului sau atmosfera reală a unei dezbateri parlamentare. De aci uşurinţa lui de orientare şi adaptare în orice împrejurare, oricât de dificilă.

Marea sa pasiune: partidul

Ceeace l-a preocupat tot timpul, în mersul ascendent al carierii sale, a fost organizarea şi forţa partidului. Il interesau în amănunt şefii, sub-şefii şi

simplii membri, care formau structura partidului liberal, dela celula sătească până la compoziţia comitetului central.

Nu cunoştea răgaz, când era vorba de corectarea erorilor în acţiunea de partid sau întărirea punctelor slabe în organizarea partidului la teren.

Viaţa lui personală se desfăşura într'un cadru simplu, de-o simplicitate exagerată, frizând aspectul sărăcăcios al studenţiei în luptă cu nevoile aspre ale începutului. Omul care fusese în repetate rânduri ministru, — cel mai vechiu ministru la un moment dat, — locuia totuşi, într'un apartament de o modestie, rămasă legendară.

Preţuia averea altora, — dar, personal, dispreţuia banul şi n'avea stimă reală decât pentru cei muncitori şi talentaţi; mai ales, pentru cei dăruiţi cu talentul oratoric avea o adevărată slăbiciune. Iubea în deosebi tinereţea, în tovărăşia căreia se simţea la largul său; îi plăceau florile şi obiectele vechi, pe care le aduna cu grijă şi pricepere de artist.

Permanent ministru, în toate guvernările liberale, nu împlinise 51 ani, când, după moartea subită a lui Vintilă Brătianu, ajunge şef al partidului liberal.

Extraordinară carieră pentru un om care nu adusese în viaţa publică românească decât meritul său personal, ca patrimoniu solid de reazăm!

Prezenţa în fruntea istoricului partid, a însemnat începutul erei de democratizare a vieţii interne a partidului liberal şi de regenerarea cadrelor. De altfel, partidul liberal, ca organism politic real, ca forţă activă la teren, n'a început să se înfiripe decât sub conducerea efemeră a lui Vintilă Bră-

tianu, singurul democrat sincer din familia Brătienilor.

I. G. Duca a purces la refacerea organizaţiunilor, judeţ cu judeţ, urmărind personal şi în amănunt, la faţa locului, procesul de adâncire în mase a programului, a ideologiei, de selecţionarea şi înmulţirea aderenţilor. Trei ani de zile, partidul liberal a trăit şi s'a desvoltat sub imboldul său tenace, începând etapa unei noui spiritualităţi, a purificării, a întineririi, a tuturor nădejdilor de viitor.

Procesul acesta de reformă structurală şi spirituală — prin adaptare la nouile condiţiuni ale luptei politice — a liberalismului românesc, n'a putut fi dus până la capăt: împrejurările au impus pe I. G. Duca în fruntea guvernului liberal din 1933, Noembrie 14.

Preşedinte de Consiliu la 54 ani, în plină vigoare a maturităţii, perspicace şi experient, cunoscând în ansamblul lor toate problemele interne şi externe,— I. G. Duca anunţa, după cinci ani de frământată opoziţie, noua guvernare liberală sub cele mai bune auspicii.

Alegerile generale, care au avut loc în Decembrie, conduse cu tact şi într'o atmosferă de linişte şi libertate, au dat celui dintâi guvern al democratului I. G. Duca, o impresionantă majoritate în Cameră şi Senat.

Cariera lui apărea cea mai izbutită, liniară în evoluţia ei ascendentă, înscriindu-se în istoria noastră politică, ca pildă vie a triumfului selecţiunii elementelor elitei conducătoare, pe temeiul democratic.

I. G. Duca dovedise, pe lângă talent, muncă

asiduă și pregătire, o verificată abilitate în utilizarea mijloacelor de mișcare, dominând conjunctura politică; o suplețe nedesmințită în a se strecura, ca șef de partid, prin toate dificultățile, care i-au stat în cale, fie evitându-le, fie înlăturându-le prin soluții simple și neașteptate.

Abilitatea și suplețea, caracteristice inteligenții lui ascuțite și temperamentului lui, au fost consacrate ca virtuozități în politica noastră.

Ceeace unii au socotit atitudini echivoce, ezitări condamnabile, etc., n'au fost în realitate decât modalități necesare și utile, în planul său de repunere a partidului liberal în linia întâi a organismelor de guvernare și racordare, fără fisuri, a tradiționalelor raporturi cu factorul constituțional.

Un tragic destin urmărea însă pe omul pismuit ca fiu al șansei fără absențe; și destinul nemilos, care îl pândea, s'a împlinit pe peronul gării Sinaia, în seara zilei de 29 Decembrie 1933, când, gloanțele ucigașe ale unui asasin, fanatizat de ură împotriva lui I. G. Duca, l-au răpus, ca să ispășească actul de guvern al dizolvării Gărzii de Fier.

Moartea lui, uluitoare prin semnul tragic și surprinzător, pe care l-a pus pe soarta unui om în culmea ascensiunii sale, — a schimbat evoluția și rostul partidului liberal, înrâurind în mare parte cursul, apucat de desvoltarea evenimentelor politice și sociale ale României.

CONSTANTIN STERE

S'a născut în Basarabia. A avut o tinereţe foarte frământată; ca adolescent, fiind amestecat în mişcările revoluţionare din Rusia, a fost denunţat, arestat şi deportat în Siberia, unde a stat exilat câţiva ani.

In anii aceia Stere s'a consacrat exclusiv muncii intelectuale, asimilând şi adâncind literatura, problemele sociale, economice, etc. Au fost ani de control sufletesc, de cristalizare prin suferinţă şi cugetare obiectivă, a unei concepţii de viaţă în viitor: proces de cunoaştere proprie şi regăsire.

Scăpat din Siberia, Stere fuge spre România, unde ajunge după un şirag de peripeţii, stabilindu-se la Iaşi.

In urma apelului lui Ionel Brătianu, el se înscrie în partidul liberal şi devine şeful organizaţiei de Iaşi. In cea dintâi guvernare liberală este prefect de judeţ, având ca director de prefectură pe Georgel Mârzescu.

Ajungând profesor universitar de drept constituțional la Facultatea de Drept, C. Stere dovedește o erudiție în domeniul dreptului și al sociologiei, care-l consacră ca autoritate în materie. Fundează, împreună cu Doctorul Cantacuzino, „Viața Românească", cea mai bună publicație de critică, știință, literatură şi cronică politică din acea vreme.

In partidul liberal, rolul său se afirmă tot mai preponderent, reprezentând tendințele democratice înaintate; el este doctrinarul reformelor radicale (împroprietărirea, votul universal, etc.), care urmau să fie realizate în guvernările viitoare ale partidului.

El a format concepția poporanistă sub aspectul ei social,—şi în consecințele înfăptuirii ei pe tărâmul politic, cultural și economic. In masele populare, teoriile lui asupra reformelor democratice au avut un răsunet fără precedent, iar în cadrul partidului liberal acțiunea sa i-a consolidat prestigiul, impunându-l în rândul conducătorilor marelui partid, câștigând încrederea totală a lui Ionel Brătianu.

Vorbea greoiu, cu accent basarabean; oratoria sa impresiona însă, prin forma literară aleasă, prin nervul expunerii, gestul tăios şi mimica severă a unei figuri masive, cioplită în bronz.

Ori de câte ori urca la tribună — apărea dealtfel, rar — era pregătit, documentat până la epuizarea amănuntului asupra problemei în discuție; nu spunea nimic de prisos, colora expunerea cu amintiri personale, prindea pe nesimțite auditorul în logica sa de fier și originala interpretare a faptelor analizate.

Intr'un duel, la Cameră, între el şi Titulescu, cu prilejul reformelor financiare ale acestuia din urmă (faimosul sistem cedular), Stere a rostit în materie financiară şi economică un discurs, a cărui valoare puţini au putut-o ajunge ca formă, competenţă, pătrundere; mai mult: ministrul finanţelor n'a putut replica, în câteva rânduri, observaţiunilor juste subliniate de C. Stere în discursul său.

Iar în 1923, la desbaterea Constituţiei, propusă de Ionel Brătianu, el a pronunţat un discurs, neîntrecut ca erudiţie juridică şi putere analitică.

Un om fără noroc

C. Stere a fost unul din capetele cele mai luminate şi mai bogat mobilate cultural, ale ţării acesteia; chiar adversarii săi ireductibili n'au cutezat să-i conteste nici în glumă inteligenţa excepţională şi pregătirea intelectuală. El n'a jucat, însă, nici în partidul liberal, nici în viaţa publică, rolul politic determinant la care îl îndreptăţeau însuşirile lui.

L-a urmărit nenorocul.

In 1916, pe tema istorică a revendicărilor naţionale ale românismului, s'a despărţit de partidul liberal şi de prietenul său Ionel Brătianu.

Impătimat de ură împotriva ruşilor, care îl persecutaseră şi îl chinuiseră, el nu putea înţelege şi admite în nicio formă intrarea noastră în războiu alături de muscali; pe de altă parte, cunoscător al planurilor de hegemonie rusească şi al stărilor sociale din imperiul ţarist, C. Stere argumenta astfel, justificându-şi convingerile şi atitudinea:

— „Dacă învingem alături de Ruşi, suntem pier-

duți, întrucât șovinismul și imperialismul rusesc vor pune mâna pe Constantinopol și ne vor înăbuși, dominându-ne definitiv; iar Basarabia, provincia mea de baștină, niciodată nu va mai fi românească. Dacă, așa cum este foarte probabil, va isbucni revoluția și țarismul va cădea, Rusia se prăbușește, este scoasă din luptă și, împreună cu ea, vom pierde și noi războiul, devenind vasalii germanilor".

In bună parte profeția lui Stere s'a împlinit, evenimentele care s'au desfășurat după 1916 au confirmat cea de a doua ipoteză a demonstrației sale. Numai că, odată războiul declarat, nimănui nu îi era îngăduit, să continue a milita pe alt plan decât acela, în care se angajase soarta întregului neam românesc.

C. Stere nu s'a resemnat în fața hotărârii majorității, și, posedat al credințelor sale, a continuat, rămânând în teritoriul ocupat de dușmani, să se agite pentru idealurile sale anti-rusești, imprimând și o gazetă „Lumina", în care combătea cu vigoare, guvernul Brătianu-Take Ionescu dela Iași, guvern care declarase și dusese războiul de întregire națională.

Faptul acesta, de o gravitate excepțională, i-a atras oprobiul opiniei publice, — oprobiu de care n'a mai putut scăpa până la moarte.

Isbucnind revoluția rusă, așa cum prevăzuse C. Stere, Basarabia, proclamându-se republică independentă, s'a alipit după câteva luni, vechiului regat. C. Stere a sosit la Iași, după încheierea păcii separate, și a fost unul dintre acei care au contribuit, pe vremea guvernului Marghiloman, să determine sfatul țării, dela Chișinău, să voteze unirea fără

nici o condiţie.

Evenimentele au luat apoi un curs în întregime favorabil aspiraţiilor ţării noastre şi, rând pe rând, Bucovina, Transilvania, au votat alipirea de vechiul regat.

Pata, rămasă pe activitatea lui Stere din timpul ocupaţiei germane, n'a mai putut fi ştersă însă.

Când, în 1922, a fost ales, cu o zdrobitoare majoritate, deputat de Soroca, într'o alegere parţială,— procesul său politic a fost desbătut pe larg la discuţia validării; atunci s'au deslănţuit împotriva lui, un potop de acuzaţiuni, fiind învinuit de trădare de neam.

Apărându-se, a rostit unul din cele mai înduioşetoare discursuri; două zile în şir, a ţinut tribuna Camerei, făcând istoricul evenimentelor dela 1916 până în 1922, depănându-şi întreaga viaţă.

O viaţă tristă, aspră, lipsită de satisfacţii, neînviorată de recunoştinţă: pândită permanent de nenoroc.

— „Am greşit, da!, prevederile mele nu s'au împlinit decât în parte. Dar dv., acuzatorii mei, n'aţi greşit? Şi cine din cei care mă acuză îndrăsneşte să ridice piatra împotriva curăţeniei şi totalei dezinteresări a atitudinii mele?"

Mărturisea greşeala unei acţiuni; mărturisirea era convingătoare, pentrucă avea accentul sincerităţii şi onestităţii, care înmoaie sufletele şi topeşte adversităţile.

C. Stere n'a mai putut totuşi juca un rol politic de prim ordin în viaţa noastră publică; acuzaţia de trădare apărea ca o lespede pe toată activitatea sa.

S'a consacrat, în ultimii ani, literaturii, dându-ne

acea serie extraordinară de romane: „In preajma revoluţiei”, care a cunoscut un succes fără egal în lumea cititorilor noştri.

L-a urmărit, repetăm, nenorocul!

Dacă n'ar fi existat în cariera sa, episodul grav, trist, penibil, din epoca ocupaţiei germane, C. Stere ar fi fost factor hotărâtor în viaţa şi evoluţia partidului liberal, ar fi urmat la şefie lui Ionel Brătianu, în 1927, şi, fără îndoială, ar fi imprimat marelui partid ritmul şi concepţia personalităţii lui de proporţii neobişnuite ca valoare intrinsecă.

Soarta a voit însă altfel.

A. C. CUZA

In politica românească, profesorul A. C. Cuza ocupă un loc aparte, pe care singur şi l-a creiat şi-i aparţine deci, integral.

Nutrind, organic, aversiune pătimaşă împotriva evreilor, el a făcut din problema antisemită, pivotul frământatei sale activităţi politice şi fundamentul doctrinei economico-politice, profesată patru decenii la Universitatea din Iaşi.

A. C. Cuza a cercetat problema evreiască dela noi şi de aiurea sub toate aspectele ei, dovedind erudiţie, spirit de disecţie şi o pasiune neistovită.

Pe temeiul acestor teorii, el a fundat „liga apărării creştine", transformată, acum câţiva ani, în partidul naţional-creştin, prin unire cu agrarienii d-lui Octavian Goga. Acţiunea profesorului ieşean a creiat în masele populare, în deosebi în Moldova, Basarabia şi Bucovina, acolo unde elementul evreiesc este mai numeros, un curent politic, care s'a desvoltat încet, dar persistent.

Ales aproape în toate legislaturile, la Cameră, A. C. Cuza și-a expus în desbaterile parlamentare, teoriile sale cu lux de amănunte, într'o argumentare strânsă, utilizând în dialectica sa când ironia, când epigrama împotriva celor care îl combăteau sau îi disprețuiau argumentele.

Oratoria sa este de o vioiciune de spirit dezarmantă, având replica nervoasă, usturătoare, surprinzător de promptă. Așa se explică, succesele sale parlamentare și prețuirea de care s'a bucurat tot timpul, în cercurile elitei intelectuale românești.

Inflexibil în convingeri, el a păstrat de-alungul unei cariere de 40 ani, o atitudine granitică, refuzând orice mezalianță politică, care i-ar fi deviat „ceva" din linia dreaptă a acțiunii și programului său. De aceea: n'a oscilat niciodată, după cum n'a abjurat niciun cuvânt din ceeace a scris sau a rostit în discursurile sale.

Mulți din tovarășii săi l-au părăsit, modificându-și concepțiile inițiale, și făcând cariere politice strălucite în alte partide. A. C. Cuza nu s'a clintit o clipă din cadrul credințelor și metodelor sale, rămânînd în unele împrejurări singur: figură de apostol, în mijlocul tuturor adversităților sau indiferenții generale.

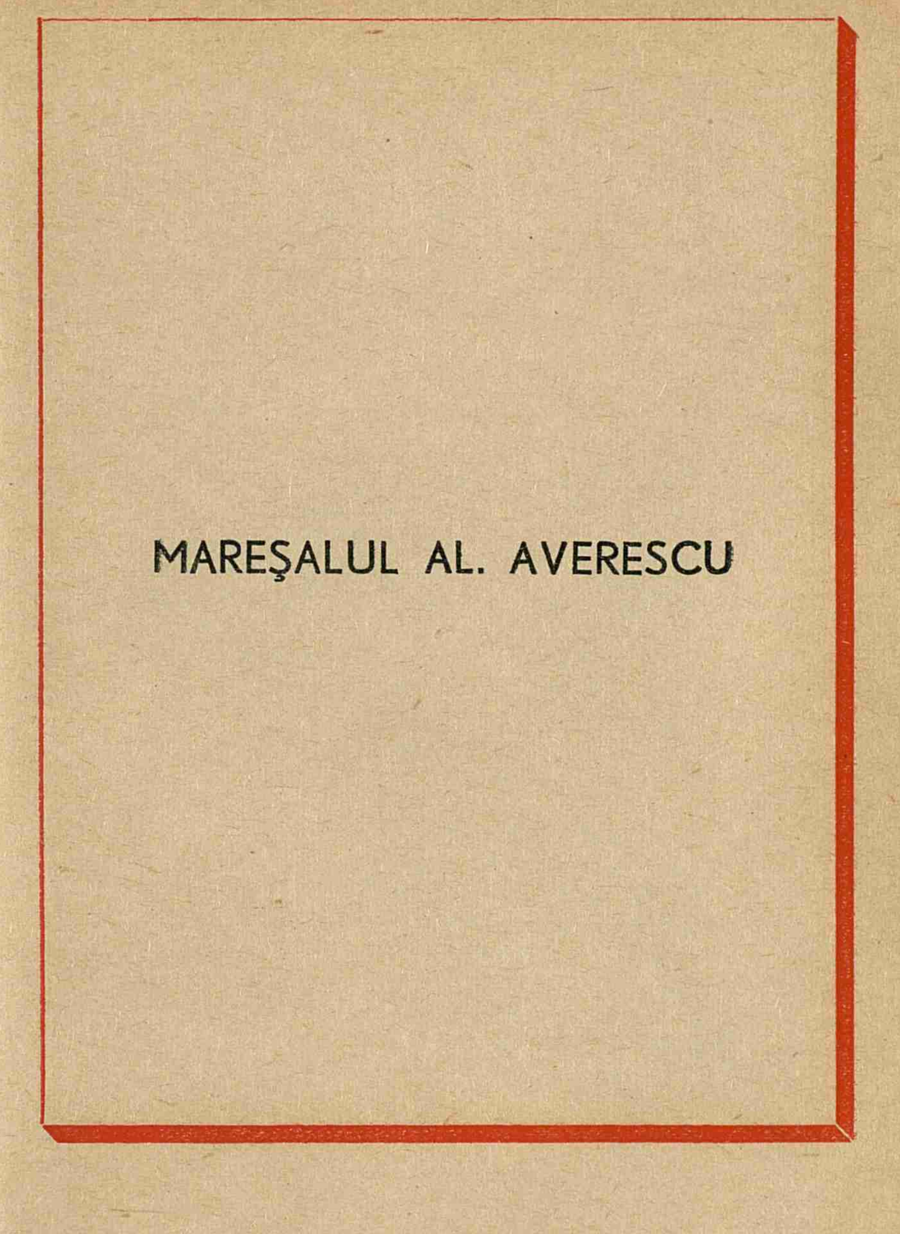
Ținuta aceasta etică i-a dat totuși, un necontestat prestigiu: într'o lume de farseuri, cabotini, diletanți, aventurieri și transfugi politici de toate nuanțele, A. C. Cuza a reprezentat autoritatea morală a consecvenței nealterate.

In ultimii ani, mișcarea sa politică a dobândit proporții, aderenții s'au înmulțit cu sutele de mii, iar problema, ridicată de profesorul A. C. Cuza,

a fost înscrisă la ordinea zilei, intrând în preocupările guvernanţilor.

Desigur, doctrina cuzistă conţine multe exagerări şi inechităţi în soluţiile practice ce indică; ea vrea să rezolve pe cale de decret şi dintr'odată, un proces cu aspecte complicate şi consecinţe din cele mai gingaşe şi apreciabile în structura unui stat modern. Doctrina cuzistă, cu toate erorile ei, rămâne însă expresia unei elaborări îndelungate, minuţioase şi exemplu viu al unei minţi ascuţite şi a unei conştiinţe nepătate.

In seria oamenilor politici ai acestei ţări, A. C. Cuza reprezintă — orice s'ar spune — o mare valoare morală, o personalitate singulară, de elită, care şi-a înălţat piedestalul politic din sbuciumul şi truda unui îndelungat militantism în viaţa socială, în lumina unor credinţe, care s'au închegat geometric din procesul propriei sale conştiinţi.


MAREŞALUL AL. AVERESCU

Născut la 9 Aprilie 1859, la Ismail, în Basarabia.

Ieșit din clasa de jos, a anonimilor, lipsit de mijloace materiale, Mareșalul Averescu a îmbrățișat cariera armelor, urmând școala de sub-ofițeri dela Bistrița; tânăr sergent în 1877, a participat la războiul nostru de neatârnare.

A înaintat apoi treptat, muncind conștiincios și făcând dovada unor superioare însușiri de militar, până la gradul de general de divizie. Prin competența, tactul, spiritul său de organizare și pricepere strategică, a dobândit o mare și necontestată autoritate în oștire.

Războiul de întregire din 1916 i-a pus la încercare și verificare însușirile sale de comandant; încercarea sângeroasă a războiului a confirmat speranțele puse în calitățile sale. Prezența Mareșalului în fruntea unei armate constituia cel mai sigur reconfortant pentru moralul trupelor, oricât de grele ar fi fost situațiile de luptă, creiate de dușman.

Ofensiva din Moldova, concepută și executată de Mareșalul Averescu împotriva nemților, în vara

anului 1917, a dat rezultate strălucite, — şi dacă n'ar fi intervenit defecţiunea trupelor ruseşti, succesul iniţial ar fi fost exploatat cu rezultate dureroase pentru inamic.

Insuşirile sale de mare comandant i-au creiat o popularitate, fără precedent, în masele populare. Un val irezistibil de simpatie, mergând până la adoraţie, a pornit din Moldova, întinzându-se în întreaga ţară.

A prezidat guvernul, format cu prilejul încheierii păcii separate dela Buftea, s'a retras după câteva luni, a demisionat din oştire şi a fundat un partid, la început sub formă de ligă, transformată apoi în „partidul poporului"; mişcarea sa a păstrat însă dela început, eticheta constantă de *averescanism*.

A debutat politiceşte, ridicând şi formulând problema „răspunderilor materiale şi morale a pregătirii războiului"; un atac violent împotriva partidului liberal, cu extraordinar răsunet în opinia publică. Se înţelege însă, curând, cu Ionel Brătianu, să înlăture guvernul „Federaţiei Naţionale", prezidat de Alexandru Vaida Voevod, renunţă la *răspunderi* şi devine şef al guvernului averescan, în colaborare cu Take Ionescu, în 1920.

Popularitatea imensă de care se bucura i-a dat o majoritate sdrobitoare în Cameră şi Senat.

Vorbitor cursiv, sfătos, autoritar, cu replica ironică şi muşcătoare, — Mareşalul Averescu a fost întotdeauna ascultat şi urmărit cu interes de parlament.

Fire şovăelnică însă, guvernând fără un program precis, fără un stat-major de oameni îndoctrinaţi în aceiaşi ideologie şi convingere, — el n'a putut

realiza randamentul, pe care masele hipnotizate îl aşteptau dela idolul lor.

Partidul său nu s'a putut mişca pe o linie precisă, fiind un mixtum compositum de elemente distinse în structura conducătoare, plecate dela liberali şi conservatori; un partid inconsistent deci, alcătuit în grabă şi reuşind să reprezinte o forţă electorală, întrucât iniţial a fost susţinut de o popularitate debordantă.

In asemenea condiţiuni, era normal ca, după un timp de guvernare, să intervină *uzura* grăbită de altfel, de atacurile persistente şi dibace ale partidului liberal.

Silit să se retragă dela guvern, în 1922, partidul său, care n'avea axă, sprijinită pe realităţi sociale şi economice, a intrat în descompunere.

Cadrele săteşti, pierzând elanul de luptă, s'au risipit dezorientate, epuizând astfel priza asupra maselor populare.

Intrând în jocul complect al lui Ionel Brătianu — adversarul său redutabil şi odinioară socotit ireductibil, — Mareşalul Averescu a guvernat din nou, în 1927, vreme de un an şi câteva luni, venind la putere cu sprijinul liberalilor şi răsturnat tot de ei, cu două luni de zile înainte de moartea regelui Ferdinand.

Temperament de militar înnăscut, cu însuşiri de mare comandant, Mareşalul Averescu a intrat de mult în istorie, sub nimbul glorios al faptelor sale de arme.

Sub aspectul vieţii publice, el este ostaşul care a făcut cea mai strălucită carieră în viaţa noastră politică.

N. IORGA

In viaţa publică românească, N. Iorga reprezintă o apariţie originală, de proporţii profilate peste veac.

Figură de cărturar fără egal în lumea noastră intelectuală, frizând genialitatea şi impunându-se în domeniul preocupărilor istorice în rândul eruditilor de valoare mondială, profesorul Iorga s'a impus vieţii publice, înrâurind formarea spirituală a neamului.

Gândirea sa, simţirea sa, au direcţionat generaţii după generaţii, orientarea culturală şi naţională a românismului.

„Viaţa unui popor, — spune el — succesul lui în lunga luptă tăcută a naţiilor, nu le determină nici întinderea pământului, nici numărul poporaţiei, nici bogăţia; acestea le câştigă, dar ele nu stau la origina puterii. Izvorul acestei puteri e viaţa morală a unei aglomeraţii umane, seriozitatea cu care priveşte traiul, măsura cu care îşi alege ţintele şi vigoarea cu care le urmăreşte, respectul adânc,

cultul pentru realitatea lucrurilor.

Poporul e național fiindcă el e națiunea. El e personificarea vie a trecutului, trăind în acelaş timp cu ceilalţi. Viaţa lui e viaţa strămoşilor şi viaţa urmaşilor, celor din nefiinţa trecută şi cea viitoare. Ca atare, la dânsul, păstrător credincios al firii distinctive a naţiunii, trebue să se îndrepte cel ce vrea să facă să vibreze naţional operele lui, cel ce vrea să dea pecetea locală, timbrul etnic special".

Nimic din ceiace a tresărit ca gând şi simţire pe planul istoric, în organica românească, n'a scăpat într'o formă sau alta, prodigioasei sale sugestiuni.

In clipele de restrişte şi încordare, cu sens de răscruce istorică în viaţa neamului sau în epocile de exuberantă satisfacţie pentru isbânzile neamului, — personalitatea lui N. Iorga a fost permanent prezentă, spre a închega nădejdi şi trezi elanuri, spre a cânta imnuri de slavă—cum numai el ştie— biruinţelor definitive.

Astăzi, când clocoteşte din adâncuri dorinţa de reaşezare a unui neam întreg, „profesorul" despică din nou cu scânteerile geniului său, căile de viitor.

„Curentul naţionalist — scrie N. Iorga — trebuie să creieze o lume nouă, trebuie să fie un nou fel de-a înţelege lucrurile, trebuie să aducă iubirea şi înţelegerea între oameni, înţeleşi ca individualităţi în viaţa patriei şi nici de cum ca partizani ai cluburilor politice".

Personalitate complexă, cum n'a produs până azi neamul nostru, el a îmbrăţişat, cu cunoaşterea şi înţelegerea, toate domeniile de manifestare ale gândirii şi simţirii româneşti.

Om de ştiinţă, profesor fără egal, orator unic în genul său, om politic, ziarist, literat, autor dramatic, — N. Iorga s'a *realizat* original, covârşitor, ca simţire şi cugetare, în toate aceste aspecte ale vieţii româneşti.

Inverşunat şi necruţător când atacă, bun şi iertător, uită tot când interesul obştei impune unison eforturilor tuturora.

Orgolios, pentrucă îşi dă seama de ceeace reprezintă ca jertfă personală şi creiaţie spirituală, în formarea generaţiilor din ultimele cinci decenii ale acestui popor.

In orgoliul lui N. Iorga se reflectă fragmente din năzuinţele către culme ale fiecăruia dintre noi; el realizează în forma superlativă puterea de înţelegere, de jertfă, de creaţie, de afirmare specifică a unui neam întreg.

Prin glasul lui vorbeşte răspicat poporul românesc, în clipele când voeşte şi încearcă să-şi făurească destinul său propriu; iar în sufletul lui ca într'o scoică cu rezonanţă, vuieşte simţirea românească toată.

ION MIHALACHE

S'a născut în judeţul Muscel, simplu învăţător la Topoloveni, sat devenit celebru prin cariera lui Ion Mihalache.

El s'a impus atenţiei opiniei publice şi în deosebi cercurilor dăscăleşti, printr'un admirabil discurs, impresionant prin frumuseţea metaforelor şi accentul de sinceritate, rostit la moartea lui Spiru Haret.

Activitatea publică şi-a început-o, fundând revista „Vremea nouă"; în coloanele acesteia, Ion Mihalache desbătea, pe lângă problemele didactice, şi unele aspecte ale nouilor curente, în legătură cu reformele democratice privitoare la viaţa ţărănească.

Au venit anii războiului; învăţătorul dela Topoloveni şi-a făcut cu prisosinţă datoria; s'a întors cu gradul de căpitan, distins cu „Mihaiu Viteazul", cea mai înaltă medalie ostăşească.

Imediat, împreună cu o mână de învăţători şi profesori, pune bazele partidului ţărănesc. Se prezintă în alegerile generale din 1919, obţine un număr

surprinzător de voturi și alege peste o sută de parlamentari.

Alcătuindu-se guvernul federației naționale, sub președinția d-lui dr. Vaida-Voevod, intră în acel guvern ca șef al partidului țărănesc și Ion Mihalache, la departamentul Agriculturii și Domeniilor.

Invățătorul dela Topoloveni realizase în politica românească, un tur de forță, care friza miracolul: în mai puțin de un an de propagandă, formase un partid puternic, iar el ajunsese pe banca ministerială, când nu împlinise 35 ani. Succesul acesta fulgerător a avut adâncă rezonanță în masele populare: evoluția partidului țărănesc și cariera tânărului său șef au mers în continuă ascendență.

Este adevărat, că lupta pentru consolidarea partidului, desvoltarea acțiunii lui în mase și cucerirea puterii a întâmpinat enorme greutăți. Le-a învins însă pe toate dârzenia lui Ion Mihalache și devotamentul eroic al credincioșilor săi partizani.

Ion Mihalache nu posedă o cultură complexă, deși sub raport intelectual s'a pus la punct cu tot ce este necesar unui conducător politic modern; asupra cunoștințelor sale are însă o privire clară, utilizându-le fără nici un fel de stângăcie.

O inteligență vie, sănătoasă, care sesizează iute și elaborează prompt; un talent oratoric, care îi îngăduie să stăpânească tribuna parlamentară, expunându-și cursiv, logic, convingător, credințele partidului; un agitator de mase cum puțini au fost în țara noastră. In județul Muscel, fieful său politic, dela războiu încoace — vreme de peste două decenii — n'a putut fi niciodată înfrânt.

Mișcarea țărănească, pornită de el, a născut și

s'a desvoltat din necesitatea unei reacţiuni politice împotriva atotputerniciei partidului liberal. Averescanismul, care reprezentase la un moment dat aceiaşi tendinţă, a alunecat pe panta tranzacţiilor, a guvernat, fără busolă, aproape doi ani, măcinându-şi prodigioasa popularitate şi ieşind, astfel, din jocul forţelor politice reale ale ţării. In 1922, când a fost înlăturat dela guvern, averescanismul era lichidat ca popularitate şi forţă politică.

N'a rămas în arenă, să lupte împotriva liberalilor, decât partidul ţărănesc al lui Ion Mihalache şi în Ardeal, partidul naţional al lui Iuliu Maniu.

Ion Mihalache — şi acesta este marele său merit — a ştiut, cu un simţ politic demn de invidiat, să ridice la suprafaţă toate nemulţumirile, provocate, în mod firesc, de îndelungatele guvernări liberale, să coalizeze aceste nemulţumiri, drenându-le spre făgaşul partidului ţărănesc. Conducând acţiunea cu elan şi hotărîre, valul de popularitate a crescut, până a atins proporţiile avalanşei; în bună parte, succesul acesta se datoreşte lui Ion Mihalache.

A fost ministru din nou, în 1928 şi 1931.

Acum un an a fost la doi paşi de şefia guvernului: o simplă întâmplare l-a deservit.

Ion Mihalache reprezintă un simbol al clasei ţărăneşti, un exemplar de elită în pătura conducătoare, privit cu orgoliu de tagma didactică din rândurile căreia a pornit.

Cariera lui constituie un miracol: un modest învăţător la Topoloveni, în Muscel, anonim, fără niciun resort material, fără sprijin de altă natură, cu mijloacele sale spirituale, cu strădania sa, în-

ţelegând sensul frământărilor politice post-belice, Ion Mihalache a reuşit să-şi dureze un nume celebru şi să creeze din temelie un mare organism politic.

Desigur: fără existenţa, chiar aşa stâlcită a democraţiei ca sistem de conducere, „fenomenul" Mihalache, cu toate consecinţele lui de ordin politic, n'ar fi fost cu putinţă.

GRIGORE IUNIAN

Democraţia românească trece o perioadă critică; personalităţi politice, care au militat odinioară pentru idealurile democratice, au abdicat în faţa valului extremei drepte sau au creiat confuzii prin înţelegeri oportuniste.

In epoca aceasta, în care ideologia democrată apare incoherentă din pricina lipsei de preciziune şi curaj a exponenţilor ei, un singur om stă neclintit şi dârz pe meterezul democratic: Grigore Iunian.

Şeful radical-ţărăniştilor a parcurs în viaţa noastră publică o linie, al cărui traseu rectiliniu nu s'a desminţit în nici o împrejurare. Trei decenii de activitate politică n'au putut abate în nici o formă conduita d-lui Iunian, care a rămas permanent în slujba ideilor de libertate şi egalitate, cele două principii fundamentale ale democraţiei.

D-sa n'a cunoscut zig-zaguri în rezolvarea problemelor de metodă şi n'a încercat eclipse în formulările sale ideologice.

Este, poate, unicul exemplar al politicii românești, care nu și-a prostituat convingerile și n'a utilizat iezuitismul, ca să-și explice înfrângerile.

Iunian n'a fost ispitit să abandoneze criteriul conștiinței și puritatea credințelor, pentru satisfacția unor vremelnice situații cu nimb de preponderență în conducerea politică a țării. Pentru el, oficiile de guvernare, ca și persoanele care le împlinesc, sunt elemente de valoare mediocră față de prestigiul durabil și forța dinamică a ideilor.

Ceiace rămâne veșnic, deschizând epoci și pecetluind veacuri de creiație dură și trainică, este canevasul ideologic care pune în mișcare și însuflețește masele populare; sub imboldul ideilor și în lumina lor, colectivitățile își centrează năzuințele și coordonează eforturile pentru făurirea instituțiunilor cu caracter istoric.

Cadrul de libertate spirituală și climatul de egalitate, criteriul meritului personal, însfârșit posibilitățile criticismului prin grai sau scris, — aceștia sunt factorii, prin care sistemul de conducere democratică realizează și valorifică efortul colectiv.

In epoca în care, exponenții democrației românești se răresc, de teamă, lăsând vechile credințe, sau, piperniciți și oportuniști, se strecoară pe căile întortochiate ale compromisurilor tactice, Grigore Iunian rămâne întreg pe culmea gândurilor, filtrate de experiență și iluminate de onestitatea inflexibilă a propriei sale conștiințe.

Excepțional debater parlamentar, Gr. Iunian n'a cunoscut până acum înfrângeri în lupta de tribună; dialectica lui înfățișează ascuțișuri unice, disecă fără greș, cu o preciziune de virtuos.

Observaţiunile sale sunt întotdeauna pe linia justă şi reală; iar cugetarea lui politică n'a cristalizat niciodată în formele superficiale ale opiniilor de moment.

Ironia sa fină, caustică şi necruţătoare câteodată, inspiră teamă în duelurile oratorice, iar replica fulgerătoare îi îngăduie să deruteze adversarii, însufleţind atmosfera desbaterilor parlamentare.

Cariera sa politică n'a fost însă la înălţimea marilor lui însuşiri; nu este un fiu al şansei.

Cariera sa a realizat însă, în cercul democratic, acest miracol: perfecta corespondenţă între etic şi politic.

DINU BRĂTIANU

Al doilea, ca vârstă, dintre „brătieni”, — a supravieţuit iluştrilor săi fraţi; îndeletnicindu-se cu finanţele şi industria, a avut o specială predilecţie pentru vânătoare.

Treburile obşteşti l-au reţinut incidental.

Moartea năprasnică a lui I. G. Duca l-a adus şef al partidului liberal, pe temeiul numelui şi al tradiţiei de sânge.

GHEORGHE BRĂTIANU

Fiul lui Ionel Brătianu a debutat în viaţa publică în această calitate: descendent direct al omului care, alături de regele Ferdinand, rămâne ctitorul României întregite.

Pe acest unic temeiu, Gheorghe Brătianu a ajuns fără examene, fără lucrări, profesor universitar la treizeci de ani, — iar liberalii ieşeni, ca omagiu pentru părintele său, l-au ales şef de organizaţie ca succesor al marelui Georgel Mârzescu.

Nu împlinise treizeci şi doi de ani, şi „delfinul”, cum îl numeau adoratorii şi „principii familiari”, manifesta serios veleităţile de conducător al fostului partid liberal.

Intre timp, opinia publică serioasă şi criticii obiectivi căutau să vadă datorită căror însuşiri Gheorghe Brătianu apărea destinat unei surprinzătoare cariere politice.

Rostise vreun mare discurs?

Gheorghe Brătianu nu este orator nici când tace.

Făurise vreun program, deschizând noui orizonturi pentru refacerea morală și materială a țării?

In acest domeniu nu s'au descoperit decât una sau două broșuri, semnate de tânărul Brătianu, în care se ocupă de câteva documente mărunte din epoca medievală.

Slujise partidul în împrejurări grele, prin acte de eroism calificat?

Nici în acest domeniu, bunăvoința excesivă nu reușea să înregistreze nimic.

Atunci?

In afară de numele său, într'adevăr ilustru, Gheorghe Brătianu n'adusese nimic, care să justifice ascensiunea și ambițiunile sale politice.

După 1930, este adevărat că profesorul dela Universitatea din Iași s'a manifestat politicește printr'o serie de acte tari; a spart partidul liberal, ducând o furibundă campanie de batjocură și calomnii împotriva lui Vintilă Brătianu și I. G. Duca, a contribuit în largă măsură la creiarea atmosferei infame, care a precedat asasinarea lui I. G. Duca,— a continuat persistent denigrarea și torpilarea ultimei guvernări liberale, — și însfârșit a contribuit, prin pactul de neagresiune, la înfrângerea partidului liberal în alegerile dela 20 Decembrie 1937.

Trebuie să recunoaștem această însușire lui Gheorghe Brătianu: tenacitatea diabolică de a lovi partidul părintelui său, pentru a-și netezi drumul care duce la împlinirea nemăsuratelor sale ambiții.

Desigur, după o asemenea strălucită activitate politică, din care n'a lipsit nici bravarea factorului constituțional, Gheorghe Brătianu avea dreptul la recunoștința integrală a partidului liberal.

Nu rămânea, ca încununare a prodigioasei sale activităţi, decât să reintre triumfal în partid, pentru ca, în scurt timp, în prosternarea unanimă, să fie proclamat şef al partidului liberal.

A fost un pios omagiu, adus memoriei lui Ionel Brătianu, şi s'a plătit integral poliţa de recunoştinţă faţă de Vintilă Brătianu şi I. G. Duca, dându-se o satisfacţie nebănuită pentru generaţia tânără din partid, care a avut cutezanţa să nu-l urmeze pe căile aventurii, şi, în sfârşit, s'a dat un exemplu unic — aproape istoric — pe planul etic al politicii româneşti.

CUPRINSUL:

TIPARUL EXECUTAT DE
„CUVANTUL ROMANESC"
C. ŞTEFĂNESCU
STR. COBÂLCESCU 9
BUCUREŞTI I